

Sygn. akt I UK 399/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 17 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Beata Gudowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania J. M.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 17 maja 2012 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 1 czerwca 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 29 grudnia 2010 r. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w C. i przyznał J. M. emeryturę od dnia 31 lipca 2010 r. Rozstrzygnięcie oparł na przepisach art. 32 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz.1227 ze zm.) w powiązaniu z art. 108 ustawy z dnia z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. Nr 44, poz. 220) i z § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin (Dz.U. Nr 44, poz. 318), obowiązujących w czasie odbywania przez ubezpieczonego służby wojskowej. Na ich podstawie uznał, że ubezpieczony, urodzony w dniu 31 lipca 1950 r., wykazał wymagany staż emerytalny, a w nim ponad 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach, gdyż należało uwzględnić okres odbywania zasadniczej służby wojskowej od dnia 24 kwietnia 1970 r. do dnia 12 kwietnia 1972 r. Według regulacji obowiązujących przed wejściem w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, żołnierzowi, który podjął zatrudnienie w ciągu trzydziestu dni od dnia zwolnienia ze służby w tym samym zakładzie pracy, w którym był zatrudniony przed powołaniem, wliczało się okres odbywania służby wojskowej do okresu zatrudnienia w zakresie uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie. Sąd ustalił, że ubezpieczony powrócił do wykonywanej przed powołaniem do służby pracy w I kategorii zatrudnienia przed upływem 30 dni od zwolnienia ze służby.

W wyroku z dnia 1 czerwca 2011 r. Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację organu rentowego i – zmieniając zaskarżony nią wyrok – oddalił odwołanie. Stwierdził, że prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach regulowane jest współcześnie obowiązującymi przepisami art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz rozporządzenia Rady Ministrów z 8 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub

szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz.43 ze zm.), które nie przewidują wliczania okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej do okresów pracy w warunkach szczególnych. Okres czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby są okresami składkowymi, ze względu na unormowanie art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, lecz nie są okresami wykonywania pracy w warunkach szczególnych. Ustawodawca ogranicza zresztą wpływ odbywania służby wojskowej na uprawnienia emerytalne i np. od dnia 1 stycznia 2006 r. okres ten nie podlega zaliczeniu do okresów pracy górniczej (art. 38) ani do wymaganych do emerytury kolejowej (art. 45 ust. 2). Sąd drugiej instancji dostrzegł, że Sąd Okręgowy powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2006 r. (III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108), lecz podkreślił, że wyrażonego w nim poglądu nie podzielił, lecz zaaprobował – w jego ocenie odmienny – pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 7 grudnia 2010 r. (I UK 203/10, niepublikowanym) oraz postanowieniu tego Sądu z dnia 20 kwietnia 2011 r. (I UK 37/11, niepublikowanym) i dlatego uznał, że regulacja przewidziana w art. 108 ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL nie może kształtować współcześnie prawa do emerytury.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony w brzmieniu obowiązującym przed 1973 r. polegającą na przyjęciu, że przepis ten nie odnosi się do stosunków ubezpieczenia społecznego, a tylko do uprawnień z zakresu prawa pracy, niewłaściwe zastosowanie § 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin, w brzmieniu obowiązującym do dnia 4 kwietnia 1975 r. (oznaczonego w tekście pierwotnym jako § 3) oraz błędnej wykładni art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 2 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., polegającej na przyjęciu, że okres zasadniczej służby wojskowej, do której ubezpieczony został powołany w czasie pracy w szczególnych warunkach i po zakończeniu której powrócił do pracy w szczególnych warunkach u tego samego pracodawcy, nie podlega zaliczeniu do okresu uprawniającego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku. Skarżący

wskazał błąd w wykładni przez powołanie się na orzeczenia Sądu Najwyższego. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania lub przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej – ustawa emerytalna), ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym od wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1 ustawy. Warunki emerytalne dla tych osób, a także dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych (art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy), nie są określone w ustawie. Ustala się je na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 4 ustawy), a więc regulowane są w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z 8 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze i wcześniejszych, stosownie do czasu, w którym był realizowany stan faktyczny pociągający za sobą dany skutek prawny. Odwoływanie się więc do postanowień tej ustawy w kwestiach dotyczących rodzajów prac lub stanowisk uznawanych za pracę warunkach szczególnych oraz do jej przepisów regulujących zaliczenie okresów ubezpieczenia do pracy górniczej (art. 38) lub do okresów wymaganych do emerytury kolejowej (art. 45 ust. 2) jest bezprzedmiotowe.

Uprawnienia tych osób zależą zawsze od regulacji z zakresu ubezpieczeń społecznych obowiązujących przed wejściem w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tak samo jak przyporządkowanie rodzajów prac lub stanowisk w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do okresów z tytułu których przysługuje emerytura na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych następuje na podstawie przepisów dotychczasowych. Stan faktyczny zrealizowany przed

wejściem w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, pociągający za sobą dany skutek prawny, należy oceniać według dotychczasowych przepisów. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 marca 2010 r. (I UK 333/09, niepublikowanym), wyrażając pogląd, że dla kwalifikacji okresu zasadniczej służby wojskowej jako okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, należy stosować regulacje prawne obowiązujące w okresie odbywania tej służby. Do regulacji tych zaliczył art. 108 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin. Przepisy te, w powiązaniu z § 19 Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, stanowiącym, że przy ustalaniu okresów pracy w szczególnych warunkach uwzględnia się również okresy takiej pracy, wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, oraz że prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz. U. Nr 13, poz. 86 ze zm.), uważa się za prace wykonywane w szczególnych warunkach, stanowią – według utrwalonego poglądu tego Sądu – podstawę wliczenia okresu zasadniczej służby wojskowej do uprawnień wynikających z systemu zabezpieczenia społecznego, w tym do uprawnień emerytalnych przewidzianych w art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

W wyroku z dnia 6 kwietnia 2006 r. (III UK 5/06, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 108) Sąd Najwyższy przyjął, że okres zasadniczej służby wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia. Odmienne stanowisko, zaprezentowane w wyroku z dnia 11 marca 2009 r. (II UK 247/08, nieublikowanym), nie zostało podtrzymane. Zasadnicza jego teza o wyłączeniu możliwości uwzględniania okresu służby wojskowej w stażu pracy w szczególnych warunkach, wywiedziona z uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r. (III ZP 30/01, OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243), została zakwestionowana. W wyroku z dnia 25

lutego 2010 r. (II UK 219/09, niepublikowanym) Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że jeżeli w uchwale podtrzymano stosownie przepisów dotychczasowych, tj. rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., to tylko do tych jego przepisów, które regulują materię określoną w ustawie, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na jakich osobom wykonującym prace w szczególnych warunkach przysługuje prawo do emerytury, to nie wyłączono § 19 ust. 2 tego rozporządzenia. Ten właśnie przepis – przez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień – rozszerza katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w rozporządzeniu.

W kolejnych orzeczeniach Sąd Najwyższy prezentował jednolitą wykładnię przepisów ujętych w podstawie skargi kasacyjnej, według której okres służby wojskowej dla żołnierza zatrudnionego przed powołaniem do czynnej służby wojskowej w warunkach szczególnych (I kategorii zatrudnienia), który po zakończeniu tej służby podjął zatrudnienie w tych samych warunkach, jest nie tylko okresem służby w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ale także okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu § 3 i 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych charakterze (por. np wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2009 r., II UK 215/09 OSNP 2011 nr 15-16, poz. 219, z dnia 9 marca 2010 r., I UK 333/09, niepublikowany, z dnia 24 maja 2012 r., II UK 265/11, niepublikowany).

To, że sądy orzekające w toku instancji zajęły rozbieżne stanowiska, przy czym obydwie powołały się na poglądy Sądu Najwyższego, wynika jednocześnie z braku analizy kierunków orzecznictwa Sądu Najwyższego w tym zakresie oraz niewłaściwego przytoczenia powołanych tez. Dotyczy to w szczególności wyroku Sądu Najwyższego dnia 7 grudnia 2010 r. (I UK 203/10, niepublikowanego) oraz postanowienia z dnia 20 kwietnia 2012 r. (I UK 37/11, niepublikowanego). W tych orzeczeniach – wbrew argumentom Sądu drugiej instancji – Sąd Najwyższy nie odstąpił od poprzednio przytoczonych poglądów. Wyrok z dnia 7 grudnia 2010 r. dotyczył ubezpieczonego, który w przerwanej służbie wojskową zatrudnieniu od 1 kwietnia 1968 r. do 14 stycznia 1972 r. nie świadczył pracy w szczególnych warunkach, natomiast w postanowieniu z dnia 20 kwietnia 2012 r. zwrócono jedynie

uwagę na to, że okres służby wojskowej nie jest zaliczany do okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych bez dodatkowych warunków. Warunki wliczenia zasadniczej służby wojskowej do zatrudnienia w szczególnych warunkach (ówcześnie I kategorii zatrudnienia) zostały określone w art. 108 ustawy z dnia z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz w § 3 (§ 5 w brzemieniu rozporządzenia zmienionym od dnia 4 kwietnia 1975 r., Dz.U. 1975 Nr 10, poz. 61) rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1968 r. w sprawie szczególnych uprawnień żołnierzy i ich rodzin. Przepisy te, na podstawie których przerwę w wykonywaniu zatrudnienia w ramach stosunku pracy wywołaną odbywaniem zasadniczej służby wojskowej zalicza się – z zachowaniem ciągłości pracy – do okresu zatrudnienia w zakresie wszelkich uprawnień uzależnionych od ilości lat pracy w danym zakładzie lub gałęzi pracy oraz w zakresie szczególnych uprawnień uzależnionych od wykonywania pracy na określonym stanowisku lub w określonym zawodzie, należy tłumaczyć tak, że okres zasadniczej służby wojskowej jest okresem pracy na takich samych warunkach, jak przed powołaniem do służby, a poborowy odbywający służbę uważany jest za pracownika. Na gruncie § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, który stanowi, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, pojęcia „pracownik”, „stosunek pracy”, czy „zatrudnienie” nie mogą być interpretowane inaczej, niż oznacza je Kodeks pracy (por. art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.).

Sumowanie się kolejnych okresów ubezpieczenia, uznawanych za takie w czasie ich realizacji, stwarza staż, którego uzyskanie uzasadnia oczekiwanie przyszłych świadczeń. Oczekiwanie to powinno korzystać z ochrony i taką funkcję spełnia odwołanie się w art. 31 ust. 4 i art. 184 do regulacji obowiązujących przed wejściem w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń

Spółecznych, powodujące utrwalenie sytuacji sprzed dnia 1 stycznia 1999 r. bez wprowadzania innego sposobu wyliczenia stażu ubezpieczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 313/09, OSNP 2011 nr 19-20, poz. 260 i z dnia 13 lipca 2011 r., I UK 12/11, niepublikowany).

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).